

Europas krise og den nye renæssance

Aktuel kommentar v. Asger Lorentsen 1.9. 2011

Den økonomiske krises dybde

I de sidste måneder har vi set flere og flere tegn på, at den økonomiske krise i Vesten bider sig fast med høje arbejdsløshedstal, stort underskud på statens finanser og store underskud på handelsbalancen. Alene på grund af renteudgifterne ved gældsætningen er det vanskeligt for økonomer at være optimistiske. Når dertil kommer, at en stadigt større del af befolkningerne kommer på pension og anden overførselsindkomst, at nu også innovative arbejdspladser overflyttes til andre lande i stor hast og at handelsunderskuddet med Kina og andre lavtløns-lande stadigt vokser, er det forståeligt, at næsten ingen politikere har løsninger, der tager fat i de grundlæggende ubalancer.

Hvis Vesten blev kørt som en forretning ville løsningen være ligetil: Nedbring statens udgifter markant (inkl. ved nedsættelse af overførselsindkomsterne) og sæt lønningerne så langt ned, at vi bliver konkurrencedygtige - også på større dele af selve produktionen af varer. Med et vist held og i en vis målestok har Sverige og Tyskland gjort dette i de sidste 5 år, og i Danmarks valgkamp har Liberal Alliance valgt samme løsning. Men overførsels-indkomsterne skal beskæres endnu mere og lønningerne skal væsentligt længere ned, hvis den model skal klare også de næste årtiers pres. Og befolkningernes reaktion viser tydeligt, at den vej er meget upopulær, og at vi vil gå langt for at bevare vort velfærdssamfund.

Da jeg forgæves har spejdet efter modige politikere, der kan eller tør vise en vej ud, har jeg i det følgende sammensat et idékatalog af 5 punkter, som kan vise en vej med en balance, som er både mulig og sandsynlig, selv om det måske vil tage 20-30 år før de fleste elementer i modellen er helt gennemført.

1 Skab bredere målestok for vækst

Økonomisk vækst som et mål i sig selv giver mening i lande som Kina, der har brug for at forbedre boligstandard, infrastruktur, kommunikationsmidler og uddannelser, men det giver ringe mening i lande, hvor det blot omsættes til større biler, flere oplevelsesrejser og større boliger, og hvor undersøgelser viser, at tilfredsheden med livet ikke stiger ved øget indkomst. Økonomisk vækst har en række bivirkninger såsom forurening, Co2-udslip, inflation der giver lønstigninger, så megen effektivisering af arbejdsmarkedet, at flere må på overførselsindkomst, større problemer med helbredet, stigning i statens udgifter af de sidste 3 grunde samt større ulighed i samfundet. Det virker som om det samlede regnskab ved økonomisk vækst i de vesteuropæiske lande er tæt på 0. Men af gammel vane er politikere og økonomer bundet til at love fremgang, og aviserne fylder os med deprimerende overskrifter, blot fordi den økonomiske vækst er ved at gå i stå. For at de kan få deres model for udvikling til at lykkes, vil de have os til at forbruge mere, for så vil vækstlokomotivet langsomt komme i gang igen.

Det er rigtigt at det er vanskeligt at vænne sig til at der ikke længere er vækst, men lad os skabe en bredere forståelse for vækst ved at opstille f.eks. 3 parametre for vækst i en nation:

Økonomisk vækst målt i BNP men fradraget omkostninger ved vækst såsom forurening, Co2-udslip, øgede sundhedsudgifter og øget transport.

Vækst i trivsel målt i brede folkeundersøgelser om trivsel på arbejdspladser, plejehjem, skoler etc, tilfredshed med samfundet og tilfredshed med livet. Disse undersøgelser kan svare til dem, der værdisætter Danmark som det lykkeligste land på jorden (eller i Europa, hvis Bhutan får flere points i det enkelte år)

Vækst i bevidstheds-udvikling, kultur og skønhed målt i f.eks. udvikling af selvstændig tænkning, innovative og kreative evner, skønhed, kulturel udfoldelse og alle de former for indre liv, som f.eks. blev en dynamo for Vestens udvikling i Renæssancen og i Oplysningsstiden.

Hvis vækst måles på de 3 måder, så undgår vi de deprimerende overskrifter og politikernes alvortige miner i den danske valgkamp. I stedet får vi en realisme, der er meget mere i trit med befolkningernes værdier i et "post-velfærdssamfund". *Og så går det op for os at vi har mulighed for at skabe den største vækst siden renæssancen.*

2 Behold arbejdspladser vha. innovation og lavere løn

På min rejse til Kina 2010 var det uundgåeligt at komme hjem med den klare overbevisning, at vi må acceptere en lavere løn og måske længere arbejdstid i produktionserhvervene, hvis vi skal bevare industrielle arbejdspladser i Europa. En typisk kineser i Shanghai-området i dag er lige så

veluddannet som i Europa, arbejder 50 timer om ugen, tjener 3.000 kr om måneden og er lige så effektiv som sine europæiske kolleger. Det giver en timeløn på 10-15 kr ved en mellemlang uddannelse, så det er naturligt, at selv ingeniør-opgaver nu flytter til Kina og Indien i stigende tempo. Men hvad jeg også fik indtryk af, er at visse virksomhedskulturer i Vesten er langt mere avancerede end kinesiske mht. innovation, teamwork, fleksibilitet i tænkningen, selvstændighed, samt evne til at tilføre produkter de indre værdier, design og perfektion som velstående samfund efterspørger. Det betyder, at vi endnu har konkurrencefordele på disse områder, og disse fordele skal udnyttes fuldt ud gennem forskning, uddannelse og eksperimenter i innovative kulturer koblet sammen med at skabe merværdi vha. skønhed og kvalitet. Men alligevel er der ingen tvivl om at lønningerne i Vesten er under stort pres.

I praksis er nedsættelse af løn allerede i fuld gang: Firma efter firma stiller medarbejdere over for dilemmaet at nå ned i løn eller at acceptere at arbejdspladser flytter til lavtløns-lande, og hvis de har dette valg, foretrækker de fleste at acceptere en lønnedgang, fordi alternativet i en periode med høj arbejdsløshed er intet arbejde. En lønnedgang kan redde visse arbejdspladser, men ikke alle.

2 Reducer offentlige lønninger og skab vækst i bevidsthed og trivsel

I Grækenland har regeringen turdet det utænkelige, fordi der ikke er anden udvej: De offentlige lønninger er reduceret, så en meget stor del af de offentligt ansatte i dag får 10% mindre i løn og skal arbejde 10% mere effektivt end et år tidligere. I andre europæiske lande er der næppe tvivl om at vi må følge efter - om end i et mindre drastisk omfang. Hvorfor må vi det: Fordi den produktion og anden indtægt, som det samlede samfund skal leve af, ikke kan følge med de automatiske stigninger i samfundets udgifter til overførselsindkomster, uddannelse, sygehusvæsen og inflationssikring. Fordi faldet i løn i produktionserhverv også giver faldende skatteindtægter og er mere acceptable når andre lønninger også falder. Og - ikke mindst - fordi gældsætning er den største bombe under velfærdsmodellen.

Lad os som samlet befolkning gøre op med værdien af den blinde økonomiske vækst og i stedet skifte til en samlet forståelse af de 3 vækstparametre som blev opstillet i ovenstående. Lad os flytte fra en økonomisk vækst (uden at forringe konkurrenceevnen yderligere) til en vækst i trivsel og bevidsthed. Og lad os stimulere vækst i trivsel og skabende bevidsthed. Her er masse af muligheder: Mange mennesker har opdaget dem, når de blev arbejdsløse eller kom på pension, endnu flere eksperimenterer i nye muligheder for livsglæde samtidigt med at have arbejde, og den nye generation på arbejdsmarkedet fordrer det.

En realløns-nedgang på 4-5% inden for 10 år betyder blot at vi vender tilbage til vor økonomiske situation for 10 år siden: Bilen var en smule mindre, køkkenet var lidt mere slidt, computeren var mindre fancy, og vi rejste lidt mindre. Men vi havde stadig råd til mange fornyelser, og psykisk havde vi det lige så godt. Vi kan nemt indrette os efter et liv, hvor der er 4-5% mindre i løn hver måned, hvis blot indretningen sker over 10 år. Det kan også nemt vendes til det positive, at vi satser på de 2 andre værdi-parametre, og når vi vælger at opbløde arbejdsmarkedet med flere muligheder for dele-arbejde, flekstid og frivilligt arbejde.

En væsentlig del af lønpresset kommer fra de høje skattetakster af den sidste del af lønnen. Når advokater, ingeniører, læger, tandlæger, andre grupper af akademikere samt specialiserede håndværkere afleverer en stor procentdel af lønnen i skat, stiger deres indkomst automatisk hurtigere end ellers. En tilbageholdenhed i skat kombineret med en mere effektiv fri konkurrence på arbejdskraft kunne måske reducere akademikerlønninger med 5-10%. Det vil reducere samfundets udgifter til bl.a. lægebehandling, advokatbistand, ejendomsmæglere og byggeri. Det vil igen reducere behovet for skat til sundhed, og almindelige mennesker skal betale mindre for tandlægebesøg, advokatbistand og boliger. Bemærk at argumentet om at de højtuddannede søger til udlandet, hvis løn eller skat presser dem i det enkelte land, ikke virker så stærkt i en situation som nu, hvor alle vestlige økonomier er under pres.

3 Skab fleksibilitet og innovation i det offentlige system

Måske skyldes det de mange regler, måske skyldes det forældede ledelses-filosofier og måske skyldes det snævre fagforeningsgrænser, men faktum er at der er en stor friktion i næsten alle offentlige systemer, hvor der går forbavsende meget tabt på vejen fra et økonomisk input til et produkt, såsom konkret sygepleje, konkret undervisning og konkrete løsninger på administrative funktioner. Løsningen ligger ikke i at give flere penge til disse områder. Løsningen ligger i innovativ ledelse, fleksibilitet i beslutningerne, organiske strukturer, arbejdsglæde koblet sammen med medbestemmelse og reduktion af regler og perfektionisme: Formen er ved at kvæle livet for

de fleste medarbejdere fordi politikerne ser på form i stedet for liv. Formen kvæler ved hierarkiske strukturer og tidsrøvende regler, formularer og kontrol. Liv skabes ved trivsel, medbestemmelse og en tilbagevenden til det væsentligste i jobbet såsom at undervise og lindre lidelse.

Det er allerede på vej, og heldigvis bliver det ved med at vokse, fordi vi ikke har råd til andet: *Den kæmpestore reserve vi har af bløde mennesker på overførsels-indkomster, af innovative mennesker i job og af dygtige mennesker på pension skal kunne komme ind i så mange offentlige arbejdspladser som muligt:* Den pensionerede ekspert i en regnskabsafdeling skal have lov til at fortsætte med et job til måske 10 timer om ugen, som han/hun er glad for at have uden løn blot for at bevare sine relationer til arbejdskolleger og sin glæde ved sine ekspertiser. Mange sensitive mennesker, der ikke kan følge med i et normalt arbejdstempo, skal kunne være omsorgsmedarbejdere på plejehjem og hospitaler. Og mange bedsteforældre og andre på overførselsindkomster vil med glæde og gavn for alle parter kunne hjælpe på døgninstitutioner og børnehaver.

Der er utallige argumenter imod denne opblødning, men der er endnu mere vægtige argumenter for, og den udvikling er uundgåeligt, med mindre vi skal presse endnu mere effektivitet og skat ud af dem, der i forvejen arbejder hårdt. *Opblødningen af arbejdsmarkedet er velkommen, fordi et bredt medborgeransvar på det lokale plan skal erstatte skatteskruen, og fordi alt andet vil være en hån mod vor evne til innovativ tænkning:* De problemer, der er skabt af fortidens tænkning, kan ikke løses af samme form for tankestrukturer. De skal løses af en langt mere fleksible løsninger, der skabes af både hjerte og sund fornuft, og hvis fagforeninger ikke vil være med i sådanne fornyelser, så er deres tid reelt forbi: Så har de tjent deres formål i den periode, hvor arbejdsgivere og arbejdstagere var modstandere, men den modsætning er borte i det kapitel af samfundets udvikling, der nu er begyndt.

4 Prioriter en ny renæssance

Når vi ser de store spring i den vestlige civilisations udvikling, lægger vi mærke til, at *bevidsthed kommer altid før økonomi:* Renæssancen skabte en økonomisk opblomstring, fordi den individuelle skaberkraft blev sat fri, og fordi skønhed blev efterspurgt i Europas aristokrati og højere borgerskab. Reformationen skabte økonomisk vækst, fordi den fysiske verden blev underlagt det frie menneske og ikke kun var en forberedelse til himlen. Den franske oplysningstid skabte økonomisk vækst, fordi den nye filosofi vækkede borgerskabet til medskaber af verden. Den vestlige musiks rigdomme og dramaer var med til at skabe de spændvidder og farverigdomme i bevidstheden, som er vigtige for et innovativt samfund. Den videnskabelige forskning skabte grundlaget for opfindelser og industrialisering, som siden da har været en forudsætning for, at samfundet fik overskud til uddannelse og velfærd. Demokrati-bevægelserne skabte økonomisk vækst, fordi underklassen blev uddannet og efterspurgte samme levestand som borgerskabet.

Hver gang ser vi, at nye gennembrud af bevidsthed vækker flere mennesker til at være en del af "den kreative klasse", og at udvidelsen af denne "klasse" bliver en dynamo for økonomisk vækst. Hvad er da "den nye renæssance" - dvs den næste bølge af innovation? For at svare må vi studere optakten til den første renæssances gennemgribende fornyelse.

Renæssancen i Toscana i begyndelsen af 1400-tallet var forberedt i ca 150 år på det filosofiske plan f.eks. ved at Aristoteles lære (via arabiske lærde og derefter bl.a. Thomas Aquinas) nåede de førende europæiske universiteter, og da den slog igennem, opstod en vældig dynamo af filosoffer, kunstnere/arkitekter og forretningsfolk, som skabte bølge efter bølge af fornyelse, som satte Europa i vækst mht. bevidsthed, kunst og økonomi. Hvad er det mest sandsynlige forarbejde til en ny eksplosion af skaberkraft? Her er det spændende at iagttage nogle gennemgående træk i bevidsthedens udvikling i de sidste årtier i Vesten, som måske kommer stærkest til udtryk i Skandinavien og i de mest innovative miljøer i USA:

- Individualisering og selvstændig tænkning er større end nogensinde.
- Vi har skabt samfund med lighed, åndelig frihed og velfærd for alle, som andre kulturers befolkninger nu længes efter - jf. det arabiske forår
- Der forskes i innovative arbejdsmiljøer som aldrig før
- Der eksperimenteres i nye ledelsesformer som aldrig før
- Der eksperimenteres i fordeling af ansvar, teamwork og fleksible arbejdspladser som aldrig før
- Ledende medarbejdere går på trivselskurser og eksperimenterer med medarbejdertrivsel
- Fleksibel, legende, musisk og feminin intelligens efterspørges

- Skolesystemet begynder at respondere på ny viden om forskellige former for intelligens og indlæring
- På det "alternative marked" er der stor søgning til meditation, mind-fullness, healing, træning i empati og sensitivitet og træning i at være fri, fleksibel og flydende i bevidsthed. I de senere år deltager mange i ledende jobs i sådanne kurser uden at skilte med det, men trin for trin får det indflydelse på arbejdspladserne. Og inden for omsorgsområdet er udviklingen af det hele menneske ved at få en stor plads, selv om meget af det sker i fritids-regi.
- Der skabes en oplevelseskultur, hvor indre og ydre rejser, musik-oplevelser og kulturelle fornyelser efterspørges mere end nogensinde før. Aldrig har Firenze og Assisi haft så mange besøgende som nu. Globale foki for hellighed, skønhed og natur er blevet magneter som aldrig før.
- Fantastiske film med fantasi, bevidsthedens herredømme over stoffet og de indre værdiers vigtighed udvikles og er dominerende trendsættere i filmbranchen. Den nye bevidsthed er ikke tilfreds med at være bundet af tid og rum. Den søger at sprænge grænserne for det muliges kunst. Og besøgstallet i biograferne viser, vi i stigende grad ønsker at blande de ydre og de indre virkeligheder.
- Computerfirmaet Apples design og skaberglæde er trendsætter frem for de mindre innovative computerteknologier, selv om de er meget dyrere. (Bemærk at Apple netop er blevet klodens dyreste brand under ledelse af en person, som er et teknologisk geni, har et kunstnerisk temperament og er mediterende zenbuddhist).
- Blandt de unge er der et tydeligt værdiskifte på vej mod at søge arbejdspladser, der er kreative, som udfordrer dem, og som kan give mening: Etik, empati, skønhed, medarbejder-trivsel, arbejdsglæde og medindflydelse skal med for den moderne medarbejder.
- De mest succesrige virksomheder - økonomisk set - er ved at blive de virksomheder, der responderer på tendenserne ovenfor. Og de mest succesrige teams er dem der forstår at skabe spiraler af fornyelse, kreativitet, frihed og glæde. Denne kombination får virksomheden til at skabe fremtidens produkter, og den skaber en arbejdsglæde, der gør at lønnen er mindre betydningsfuld. Den skabende medarbejder er sjældent materialist, da skaberglæde og meningsfylde for denne er vigtigere end løn.

Bemærk at alle de sidste årtiers fornyelser i den vestlige verdens bevidsthed ikke er produktion i industrisamfundets forstand, men de skaber berigelse af bevidsthed, og den berigelse skaber økonomisk velstand! Hvis vi med disse iagttagelser forestiller os de elementer af en ny renæssance på vej i Vesten, som kan smitte positivt af på økonomien, kan vi se den indeholde følgende elementer, som videreudvikler og udvider "den kreative klasse":

1. individualisme og selvstændighed tænkning
2. høj etik, ansvarlighed, retfærdighedssans og frihed fra korruption
3. sans for at dele med hinanden - på det menneskelige og samfundsøkonomiske plan
4. bæredygtig produktion
5. innovation i både uddannelsessystem og arbejdspladser
6. fleksible og organiske ledelsesstrukturer
7. musisk, feminin og kreativ intelligens med intuitiv logik
8. bevidst udvikling af empati og bløde værdier
9. rigdom ved mangfoldighed i mennesketyper, intelligentyper og kulturer
10. bevidst udvikling af selve bevidstheden som et "oplyst" organ med sans for liv, skønhed, trivsel, skabende aktivitet og "fornyelsens ånd"
11. computerteknologi, film og spil som lader teknologi og bevidsthed spille sammen og som nedbryder skellet mellem ydre og indre virkeligheder
12. vægt på design, forfinet teknologi, skønhed, lethed og rigdom i "eventyr-stemninger"
13. vægt på at mennesket søger glæde, indre rigdom, meningsfylde, skønhed og fornyelse
14. vægt på samarbejdets ånd i teams og på alle niveauer af samfundet

Hvis jeg sammenligner dette med hvad jeg så i Kina, så er konklusionen, at Vestens historiske styrker siden renæssancen nu er ved at skabe et stort potentiale som en ny dynamo for en vækst. Og denne dynamo forener de 3 målestokke for vækst. Når denne dynamo forstærkes, vil der strømme turister, økonomer og samfundseksperter fra "tiger-økonomierne" i Østen til Vesten, fordi det bliver tydeligt, at Europa og Nordamerika er på vej til at skabe det kapitel i samfundets udvikling, som de nye vækstøkonomier i Asien og Sydamerika snart vil efterspørge. **Vestens**

fremdrift og betydning i verden er ikke ved at stoppe. Den er ved at skifte spor og har mulighed for at blive dynamo for et nyt kapitel i samfundets udvikling!

Den nye kombination af vækst tilpasset trivselssamfundet

De ideer, som er beskrevet ovenfor, er der ikke mange politikere og økonomer, som tør bruge som ny model i sin helhed, for kun ganske få i toppen af den økonomisk-politiske pyramide tør acceptere økonomisk 0-vækst. Så det sandsynlige er, at ændringer i den beskrevne retning vil komme langsomt ad nødvendighedens vej, at den først vil slå igennem i erhvervslivet og det private liv, og at staterne og nationerne vil fortsætte med at leve på lån i flere årtier. Men den reelle økonomiske vækst i vestlige lande (målt som BNP inkl. de skjulte udgifter), vil sandsynligvis være tæt på 0 i mange år, indtil gældsbyrden er reduceret, og indtil den nye renæssance og de nye værdier omsættes til en økonomisk vækst, der er i harmoni med værdierne om trivsel og bevidsthedsudvikling.

Den form for økonomisk vækst som vil komme som følge af "den nye renæssance" betyder ikke nødvendigvis flere biler og større huse, men den vil forbedre kvaliteten, skønheden, kommunikations-potentialet, mangfoldigheden, fantasifuldheden og det glædesgivende i den materielle verden, så vore produkter, huse, computere, film, kunst og befordringsmidler endnu mere end nu afspejler det oplevelses- og trivselssamfund, som bevidstheden er på vej ind i. Og den form for vækst vil på længere sigt ikke føre til materialisme, men til mindre arbejdstid og mere bevidsthed, fordi mennesket efterhånden vælger kreativitet og liv. Økonomisk vækst skal bidrage til vort næste store projekt efter velfærdssamfundet, som måske kan kaldes: Trivselssamfundet.

Der er intet problem med økonomisk vækst, hvis bare den er miljøneutral og styres af bevidsthedens værdier. Og økonomisk vækst kan være med til at skabe vækst i bæredygtig produktion, viden, kommunikation, innovation og smukke omgivelser. På den måde kan økonomisk vækst omsættes til trivsel og berigelse af bevidsthed.

Hvis vi satser på de 4 omstillinger, som er beskrevet ovenfor, så kunne det årlige vækst-scenarie i Europa (målt uden inflation) måske se ud som følger:

	2011 - 2020		2020 - 2050	
Økonomisk vækst	0%	3%	eller nedsættelse af arbejdstiden	
Vækst i trivsel	2%			
Vækst i bevidsthed	3%	6%	4 %	
Vækst i offentligt forbrug (lønnedgang, smidighed, frivilligt arbejde)	- 1	0		
Årlig vækst i skatteindtægt		-0,5	1	
Årlig vækst i eksport		3	6	
Årlig vækst i import	2	4		
Årlig vækst i realløn		-0,5	2	eller nedsat arbejdstid

Lad os vælge at blive rige på ånd, skaberevne, kreativitet, fantasi, sundhed og medmenneskelighed, og lad den økonomiske vækst være en støtte heri. Lad os vælge at hilse den økonomiske depression velkommen, og vende den til vækst i trivsel og bevidsthed. Lad os vælge optimismen ved at bevæge os ind i menneskehedens næste kapitel.